

PINTÉR ISTVÁN: A caporettoi áttörés (1917)

Abstract

Scientists of military history have already analyzed several important battles of the First World War, but still there are some blank parts and debatable issues. Our paper presents one of them: the breaking through of the Austrian-Hungarian and German army at Caporetto in October, 1917. We try to give a general overview of the issue by critically presenting the relevant literature and the different points of view.

1. A támadás előkészítése

1917 őszére a délnyugati arcvonalon küzdő osztrák–magyar csapatok meggyengültek, a tartalékok kifogytak. Báró Franz Conrad von Hötzendorf tábornagy már korábban támadás javasolt Paul von Hindenburg vezértábornagynak és Erick Ludendorff gyalogsági tábornoknak Olaszország ellen, de ők nem fogadták el ezt. Báró Arthur Arz von Straussenburg gyalogsági tábornok, 1917 februárjától vezérkari főnök, szintén támadni akart és ehhez német segítséget tartott szükségesnek. IV. Károly eleinte ellenezte, hogy német csapatokat is bevesse a támadásba, de később beleegyezett. A Hindenburg és Ludendorff által irányított német legfelsőbb hadvezetőség végül elfogadta a támadás tervét és segítséget is adott. Otto von Below porosz gyalogsági tábornok vezetésével 7 hegyi harcban tapasztalt hadosztályt bocsátottak az Osztrák–Magyar Monarchia rendelkezésére. A hadművelet a „Waffentreue” „szövetségesi hűség” nevet kapta. Az eredeti támadási terv szerint az újonnan felállított 14. hadsereg (8 osztrák–magyar és 7 német hadosztály) csapatai mérik a döntő csapást az olaszokra Below tábornok vezetésével. A terv szerint az Isonzó völgyében támadnak, az áttörés után az olasz főerők hátába jutnak, majd kiérve az észak-olasz síkságra, az ellenséget a Tagliamento folyóig szorítják vissza. A Borojević-hadseregcsoport 2. és 1. Isonzó-hadseregének az a feladat jutott, hogy kössék le az ellenséget, majd támadjanak a Bainsizza és a Karszt-fennsíkon, ha a főirányban sikerül a támadás.¹

A 14. hadsereget és az Isonzó-hadseregcsoport 1. és 2. hadseregét a délnyugati arcvonallal-parancsnokság alá rendelték.²

Ennek a parancsnoka Jenő főherceg lett. Az 1. és 2. Isonzó-hadsereg 20 hadosztályból állt. Krausz Alfréd gyalogsági tábornok 4 hadosztályának a főerő északi szárnyát kellett fedezni. Ez volt az I. hadtest, amelyben a Monarchia legjobb hadosztályai kaptak helyet és a 14. hadsereg alárendeltségébe tartozott.³

A 14. hadsereg többi része Tolmein körül és attól délre vonult fel. A III. bajor hadtestben az 50. osztrák–magyar gyaloghadosztály (benne az aradi 33., a nagyváradi 37., a szegedi 46., a temesvári 61. gyalogezred zászlóaljai), a 12. német gyaloghadosztály, és az alpesi hadtest, tartalékként pedig a 117. német gyaloghadosztály. A német (LI. hadtest) a 26. és 200. hadosztályból állt, a császári és királyi XV. hadtestet pedig az 1. közös gyaloghadosztály (a szatmárnémeti 5., a losonci 25., a zágrábi 53., az ungvári 66., a szabadkai 86. gyalogezredek zászlóaljai, valamint a zágrábi 31. tábori vadászzászlóalj), ill. az 5. német hadosztály alkotta.⁴

* Hadtörténész, könyvtáros – Hódmezővásárhely.

A 10. hadseregnek le kellett kötni a szemben álló erőket, illetve támadniuk is kellett a Raibli-tótól kezdve. A 10. hadsereg, a 11. hadsereg, a XX. hadtest és Péter Ferdinánd főherceg csoportja Conrad tábornagy hadseregcsoportjához tartozott.⁵

A szövetségesekkel szemben két olasz hadsereg állt. A 2. olasz hadsereg (parancsnoka Luigi Capello altábornagy) Flitsch és Sagradó között vonult fel. A IV. hadtest 3 hadosztályból, a XXVII., a XXIV., a II., a VI., és a VIII. hadtest 15 hadosztályból állt. Ennek a hadseregnek a tartalékát a VII., a XIV., és a XXVIII. hadtest 6 hadosztálya, valamint Cividale, Palmarova körzetében szétszórva még 7 hadosztály alkotta. A 3. olasz hadsereg (parancsnoka Emanuele Filiberto di Savoia, Aosta hercege) Sagradótól az Adriai-tengerig húzó állásokat foglalta el. A XI., a XIII., a XXIII. hadtest 8 hadosztálya tartozott hozzá, valamint tartalékát a XXV. hadtest 2 hadosztálya adta.⁶ Az 1. és 4. olasz hadseregnek a Tirolból várható támadást kellett elhárítania.⁷

Az osztrák–magyar, német csapatokat és a felszerelést 2400–2500 vonatszerelvény szállította. A felvonulás 30 napig tartott. Nappal az utakon a forgalom szünetelt, éjszaka történt a felvonulás és a szállítás.⁸

Véleményem szerint emberfeletti munka volt az a teljesítmény, amit a felvonulás alatt a vasút és a vasutasok teljesítettek.

A hadműveletet jól álcázták. A szövetségesek el akarták hitetni az olaszokkal, hogy a támadás Dél-Tirolból indul. Below tábornok nagy kísérettel a tartományba utazott, majd titokban tért vissza a hadseregéhez.⁹ Csak érdekességként említem meg, hogy Habsburg József főherceg a világháborúról írt munkájában megemlíti, hogy az Olaszország elleni támadás a hátszágban is és a fronton is nyílt titok.¹⁰

Az olasz főparancsnokság értesült a támadás előkészületeiről, mert átszökött cseh tiszték elárulták azt. Az ellentmondó értesülések miatt azonban a főcsapás irányát nem tudták megállapítani.¹¹ Szabó László történész az egyik munkájában leírja, hogy „az erkölcsi tartását mindjobban elvesztő osztrák–magyar hadsereg szökevényei elárulták a készülő támadás időpontját és helyét.”¹² Emellett a mondat mellett nem tudok elmenni szó nélkül. Először is néhány tiszt árulása miatt nem lehet általánosítani. Másodsor pedig ez az erkölcsi tartását állítólag elvesztő hadsereg német csapatokkal együtt az olasz hadsereget tönkreverte.

2. A támadás lefolyása

1917. október 24-én a támadás helyszínén nagyon rossz idő volt. Esett az eső, köd volt, a magaslatokon havazott. A támadásunk hajnali 2 órakor 2 és fél óras gázlövéssel kezdődött. A gázlövés váratlanul érte az olaszokat. 6 óra 30 perckor megkezdődött a tüzérségi előkészítés, ilyen hatalmas tüzérségi tűz még nem volt ezen a frontszakaszon. Reggel 8 órakor Tolmeinnél, 9 órakor pedig Flitschnél lendült támadásba a 14. hadsereg gyalogsága. Az Isonzó völgyében előrehaladva 3 óra alatt áttörték a IV. olasz hadtest első 2 állását. Estére a 12. német hadosztály egységei elfoglalták Caporetto városát, a Krauss-hadtest egységei Sagát. Október 25-én az olaszok ellentámadást indítottak, de ez kudarcot vallott. Ezen a napon megkezdődött a 2. olasz hadsereg felbomlása. Sagradótól délre azonban a támadás első 2 napján a 3. olasz hadsereg csapatai erősen támadták a Monte San Gabrielét, ahol a nagyváradi 20. honvéd hadosztály védekezett. Október 26-án a 2., majd október 27-től az 1. Isonzó hadsereg is támadott. Október 27-én Cadorna elrendelte a 2. és 3. olasz hadsereg visszavonulását a Tagliamentoig.¹³

A támadás 1. lépcsőjében 3 német és 5 osztrák–magyar hadosztály volt, a 2. lépcsőben 4 osztrák–magyar és 4 német hadosztály tartózkodott.¹⁴ Október 27-én a német egységek elfoglalták Cividale városát. A 2. Isonzó-hadsereg hadosztályai elérték az Isonzót. Az oszt-

rák–magyar és német repülőerőknek nagy szerep jutott a siker kivívásában. Bombázták az olasz állásokat, a visszavonulókat is zaklatták. Személyes bátorságával kitűnt Bertalan Árpád, a 7. hegyi dandár 19 éves hadnagya, aki október 24-én egy rohamcsapat élén 3 olasz állást göngyöltett fel és több száz foglyot ejtett, 6 nehéztarackot zsákmányolt. Erwin Rommel főhadnagy a württembergi hegyi zászlóalj egyik harccsoportjával október 26-án a Monte Matajurt, egy szinte bevehetetlen olasz állást foglalt el. Október 28-án a németek elfoglalták Udinét. A 2. olasz hadsereg a teljes felbomlás képét mutatta. Ezen a napon az 1. Isonzó-hadsereg csapatai az 58. osztrák–magyar hadosztály bevonult Görzbe, és elérték az Isonzó alsó folyását. A megáradt folyón nem volt egyszerű az átkelés, ennek ellenére a debreceni 39. közös gyalogezred menetből átjutott Sagradónál a részben felrobbantott hídon. Az olasz összeomlás következtében a Karni-Alpokban harcoló XII. hadtest és a Dolomitokban küzdő 4. olasz hadsereg is visszavonulásra kényszerült. Október 27-től az áttörés a karintiai arcvonalon is érezhetővé vált. A 10. osztrák–magyar hadsereg (parancsnoka báró Alexander Krobotin vezérezredes) is támadott, és október 31-én elérte a Tagliamento felső folyását Tolmezzónál és megteremtette az összeköttetést a 14. hadsereg Krauss-hadtestével.¹⁵

A kibontakozó nagy siker következtében az osztrák–magyar hadvezetés az eredeti elhatározását megváltoztatta és új célként a Piave és a Brenta folyó elérését tűzte ki. A délnyugati arcvonal-parancsnokság a 14. hadsereg addigi délnyugati előretörését megállította és október 26-án a hadsereget nyugati irányban történő támadásra utasította, azzal a parancssal, hogy menetből kelljen át a Tagliamentón, és fejlessze ki a támadást a Piave folyóig. A 14. hadsereg parancsnoka a 3. olasz hadsereg bekerítését tervezte és támadását tovább folytatta az eredeti irányban. Október 27-én az arcvonal-parancsnokság jóváhagyta a 14. hadsereg parancsnokának elhatározását. Az arcvonal-parancsnokság megváltozott elhatározásáról az Isonzó-hadseregcsoporthoz nem volt tudomása. A 14. hadsereg délnyugat felé előretörő hadosztályai az Isonzó-hadseregcsoporthoz nyugati irányban előrenyomuló hadosztályaihoz ütköztek. A 3. hadsereg csapatai összekeveredtek és csak október 31-én tudták azokat rendezni. Így a 3. olasz hadsereg erőinek zömét kivonta a bekerítésből. Latisanánál visszavonultak a Tagliamento nyugati partjára és felrobbantották a hidat.¹⁶

A szövetségesek már október 31-én megpróbálták átkelni a folyón. A cs. és kir. 50. és a 12. német hadosztály egységei a Pinzanónál kiépített olasz hídfőt november 1-jén felszámolták. November 2-án sikerült leghamarabb átjutni a folyón Corninónál, ahol a felrobbantott vasúti híd vízből kiálló részein a cs. és kir. 12. árkászzászlóaljba tartozó Bartha Károly százados egy szükségátjárót rögtönzött, amelyen az 55. közös gyaloghadosztály jutott át november 3-án és hídfőt foglalt a jobb parton. A 14. hadsereg többi hadosztálya csak november 4-én kelt át a folyón, a Borojević-hadseregcsoporthoz csapatai pedig november 5-én jutottak át. November 10-re a 14. hadsereg és az Isonzó hadseregek is elérték a Piave vonalát.¹⁷ Csak érdekességként említem meg, hogy József főherceg több helyen is megemlíti visszaemlékezésében, úgy is mondhatnám, hogy szinte szurkol azért, hogy csapataink elérjék a Piave vonalát, mert így az arcvonal 2/3-dal rövidül meg.¹⁸

Október 28-án az antant olasz kérésére Marie Émile Fayolle francia altábornagy vezetésével 6 francia és 5 brit hadosztályt küldött a nyugati hadszíntérről a Piavéhoz. Az olasz védelem így most már jelentősen megszilárdult.¹⁹

Rendkívül fontosnak tartom megemlíteni, hogy József főherceg is és Churchill is leírja visszaemlékezésében, hogy az angol miniszterelnök Olaszországba utazott. Ehhez József főherceg még azt is hozzáteszi, hogy féltek attól, hogy Olaszország különbékét köt.²⁰

A központi hatalmak megkísérelték a piavei olasz védelem áttörését. A tervek szerint a Conrad tábornagy irányította hadseregcsoporthoz (10. és 11. osztrák–magyar hadsereg) Asiagi körzetéből kellett támadnia, a 14. hadsereg Krauss-hadtestének a belhunoi-medén-

cét és a Brenta-völgyet kellett birtokba vennie. Ha a támadás sikerrel jár, akkor az olaszoknak a Brenta folyó mögé kellett volna visszavonulniuk. A Boroević-hadseregcsoport csapatai november 10–16. között több ponton átkeltek a Piave közepső és alsó szakaszán, így a 12. német és a 13. osztrák–magyar hadosztály Vidornál, de az olaszok visszaverték a támadást. November 10-én Conrad Dél-Tirolban a Hétközség-fennsíkon indított támadást az 1. olasz hadsereg ellen. Elfoglalták Asiago és Primolano helységeket, de a támadás néhány nap múlva kifulladt.²¹

Czékus Zoltán, aki a két világháború között a Honvéd Ludovika Akadémia hadtörténelem tanára volt, leírja munkájában, hogy Conradnak 5 hadosztállyal kellett támadnia. Azt is közli a szerző, hogy ehhez a támadáshoz a 14. hadsereg előrenyomulása és az arcvonal megrövidülése folytán két hadosztály erősítésnél bizonyára több is rendelkezésre állott volna.²²

Nowak Károly Frigyes, aki Conrad dolgozószobájában tevékenykedett és több vezető beosztású tiszttel is beszélt, azt írja munkájában, hogy Conrad csapatokat kért, illetve még könyörgött is. Amikor a császár a szalonkocsijában fogadta, a tábornagy 1 óráig beszélt az uralkodóval. Próbálta meggyőzni, hogy a Piavénél az arcvonal megrövidült. A Piave és a Tagliamento között összetorlódtak a hadosztályok, ott nem is lehet felhasználni őket. A felesleges csapatokat ki kell vonni és átszállítani Tirolba. Az uralkodó azt válaszolta, hogy majd beszél Arz vezérezredessel. A tábornagy elintézésről sohasem kapott értesítést.²³

Azt is megemlíti a fenti szerző, amit rendkívül elgondolkoztatónak tartok. Amennyiben a központi hatalmak seregei Felső-Olaszországban, illetve Észak-Olaszországban állnak, amely határos Franciaországgal, akkor a következmények katonailag, illetve politikailag kiszámíthatatlanok.²⁴

Itt a szerző nyilván a Franciaországra rendkívül veszélyes kétfrontos harcra utal. Ez akkor is tény, ha másik forrásban ezt a gondolatmenetet nem találtam meg. Ha ehhez még hozzáteszem azt, hogy a francia hadsereg jelentős részében 1917-ben lázadás tört ki, akkor érthetjük meg azt, hogy Franciaország rendkívül veszélyes helyzetbe kerülhetett. Ez a helyzet Conrad megfelelő erővel megindított támadása esetén realitássá válhatott.

Julier Ferenc alezredes, aki a világháborút végigharcolta, munkájában megemlíti, hogy a németeknek nem kellett volna 1917. szeptember–októberében az oroszok ellen támadni, hanem minden erőt Olaszország ellen kellett volna csoportosítani, és ekkor Itália is Oroszország sorsára juthat.²⁵

Korábban foglalkoztam az osztrák–magyar hadsereg 1916-os Dél-Tirolból indított támadásával, ahol arra a következtetésre jutottam, amire itt is, hogy amennyiben a német vezérkari főnök elfogadja Conrad álláspontját, akkor egyesített erővel és minden tartalék bevetésével lehetőség nyílik Olaszországra döntő vereséget mérni, ami Itália háborúból való kilépését is eredményezheti.

Az 1. Isonzó-hadsereg XXIII. hadtestébe tartozó budapesti 41. honvéd gyaloghadosztály ezredei november 13–14-én Paluzzánál átkeltek a Piave nyugati partjára, itt hídfőt alakítottak ki. November 20-ig a hadosztály Piave Vecchiáig nyomult előre. A 14. hadsereg Krauss-hadteste az 1776 m magas Monte Grappa hegytömböt és a 870 m magas Monte Tombát ostromolta november 14–21-ig, több magaslatot elfoglalt a Piave völgyében, azonban az erős olasz, majd később angol és francia csapatok ellenállása miatt visszavonulásra kényszerült. Végül az antant hadosztályok segítségével a november 9-én kinevezett új olasz vezérkari főnöknek, Armando Diaz tábornoknak sikerült stabilizálnia a frontot. Az osztrák–magyar csapatok december elején a Piave keleti partján téli védelemre rendezkedtek be. A német csapatokat decemberben a nyugati frontra szállították át.

3. A támadás értékelése

Az 1917. október 24-i állapothoz képest az arcvonal 240 km-rel megrövidült. 1917. október 24. és november 10. között az olasz veszteség 10 000 halott, 30 000 sebesült, 300 000 hadifogoly és 350 000 katonaszökevény volt, akiket a háterszágban fogdostak össze. Ezen kívül 3152 löveget, 1732 aknavetőt, 300 000 puskát, 3000 géppuskát, 1600 gépkocsit veszített az olasz hadsereg. Az osztrák–magyar és német veszteség 70 000 fő volt. Ebből a Monarchia vesztesége 30 000 volt a Piave eléréséig. Az olasz hadsereg katasztrofális vereséget szenvedett. A caporettoi áttörés a világháború egyik legsikeresebb áttörése volt. A hadművelet fő irányát szerencsésen választották meg, a főcsapás irányát jól álcázták az olaszok előtt, kiválóan megszervezték a tűzéréség és a gyalogság együttműködését.²⁶

Egyébként az osztrák–magyar hadsereg teljesítményét még Hindenburg tábornagy is elismerte, amikor könyvében a legnagyobb csodálattal emlékezik meg az isonzói harcokról.²⁷

Ezen kívül Ludendorff tábornagy dicsérrel emlékezik meg Conradról, az osztrák–magyar vezérkari főnökről.²⁸

József főherceg pedig az I. világháborúról írott könyvében megemlíti, hogy amikor IV. Károly 1917 őszén az olasz fronton járt, mennyire szeretne volna kísérni az uralkodót és megmutatni neki azokat a helyeket, amelyeket a VII. hadtest katonái véres verejtékkel védtek. Szeretne volna elmondani az uralkodónak, hogy mit teljesítettek ott a magyarok.²⁹

A két világháború között Magyarországon, 9 helyen alakítottak ki olasz hősi temetőket. 6500 olasz katona halt meg Magyarországon. Ebből 4000 katona 9 helyen nyugszik.³⁰ Egyébként tudomásom szerint Olaszországban is rendben tartják a magyar katonasírokat.

Végül „a Magyar katona vitézségének 1000 esztendeje” című a két világháború között megjelent munka ekképp állított emléket az isonzói csatákban elesetteknek: „Adja a Mindenható, hogy örökké hirdesse a magyar katonák hősiességét az olaszok által a Monte San Michelén felállított emlékoszlop felirata: Ezen a csúcson testvériesültek a halálban az olaszok és magyarok, akik az életben hű kötelességteljesítéssel harcoltak!”³¹

Jegyzetek

- ¹ Balla Tibor (2003): A caporettoi áttörés. In: Hermann Róbert (szerk.): Fegyvert s vitézt... A magyar hadtörténet nagy csatái Corvina Kiadó, Budapest. 241–242. old.; Czékus Zoltán (1930): Az 1914–18. évi világháború összefoglaló történelme Stádium Kiadó, Budapest. 404. old.
- ² Szabó József János (2006): A magyar királyi honvédség az Osztrák–Magyar Monarchiában. In: Helgert Imre–Vass Jenő Sándor (szerk.): A Hazáért. A magyar honvédség múltja és jelene 1848–2004. Szaktudás Kiadó, Budapest. 116. old.
- ³ Czékus Zoltán (1930): 408. old.
- ⁴ Balla Tibor (2003): 244. old.
- ⁵ Czékus Zoltán (1930): 408–409. old.
- ⁶ Balla Tibor (2003): 245. old.
- ⁷ Czékus Zoltán (1930): 409. old.
- ⁸ Papp Tibor–Farkas Márton (1985): Az abszolutizmus korától az első világháború befejezéséig. In: Liptai Ervin (főszerk.): Magyarország hadtörténete 2. köt. Gondolat Kiadó, Budapest. 89. old.; Czékus Zoltán (1930): 418. old.
- ⁹ Balla Tibor (2003): 243. old.
- ¹⁰ Habsburg József (1928): A világháború, amilyenek én láttam V. köt. MTA Budapest. 590. old.
- ¹¹ Czékus Zoltán (1930): 411. old.; Földi Pál (2000): A világtörténelem nagy csatái/kis hadtörténet 2. köt. Napóleontól napjainkig. Anno Kiadó, Budapest. 115. old.
- ¹² Szabó László (1977): Doberdo, Isonzo, Tirol Kossuth Könyvkiadó, Budapest. 120. old.

- ¹³ *Balla Tibor* (2003): 245–247. old.
- ¹⁴ *Papp Tibor–Farkas Márton* (1985): 90. old.
- ¹⁵ *Balla Tibor* (2003): 247–248. old.
- ¹⁶ *Szabó József János* (2006): 120–121. old.
- ¹⁷ *Balla Tibor* (2003): 249. old.
- ¹⁸ *Habsburg József* (1928): 621. és 631. old.
- ¹⁹ *Balla Tibor* (2003): 249. old.
- ²⁰ *Habsburg József* (1928): 655. old.; *Winston Leonard Spencer Churchill* (1960): *The world crisis: 1911–1918*. Landsborough, London. 824. old.
- ²¹ *Balla Tibor* (2003): 249. old.
- ²² *Czékus Zoltán* (1930): 431–432. old.
- ²³ *Nowak Károly Frigyes* (1919): *A katasztrófa útja*. Engel Lajos kiadása, Szeged. 154–155. old.
- ²⁴ *Nowak Károly Frigyes* (1919)
- ²⁵ *Julier Ferenc* (1933): *A világháború magyar szemmel 1914–1918*. Magyar Szemle Társaság kiadása, Budapest. 231. old.
- ²⁶ *Balla Tibor* (2003): 250–251. old.
- ²⁷ *Pilch Jenő* (szerk.) (1921): *Hadtörténelmi közlemények*. Franklin Társaság kiadása, Budapest. 66. old.
- ²⁸ *Pilch Jenő* (szerk.) (1921): 181. old.
- ²⁹ *Habsburg József* (1928): 673. old.
- ³⁰ *Várnai Patrícia* (2005): *Magyar hadisírok az olasz hadszíntéren – olaszok Magyarországon (Bajtársias gondoskodás a volt ellenfeleiről)*. In: *Ravasz István* (szerk.): „Boldogtalan hadiidők...”: avagy ami a „Boldog békeidők” után következett: 1914–1918. Petit Real Kiadó, Budapest. 327. old.
- ³¹ *Babucs Zoltán* (2005): *Verdun az olasz arcvonalon („Ha kimegyek, a doberdói harctérre, / Feltekintek, a csillagos, nagy égre, / Csillagos ég, merre van a magyar hazám, / Merre sirat engem az Édesanyám?”)*. In: *Ravasz István* (szerk.): 67. old.